

Museus i turisme cultural a les Illes Balears

LOURDES MELIS GOMILA

*Doctoranda en Turisme
Universitat de les Illes Balears*

Resum

Els museus són un dels principals equipaments culturals de qualsevol territori, no només per la tasca de conservació i investigació que duen a terme, sinó també per la difusió que fan del patrimoni històric-artístic. Aquesta darrera funció esmentada es dur a terme entre la població local però pot també efectuar-se entre aquells visitants estrangers del territori, és a dir, els turistes. És en aquest punt quan s'uneixen l'àmbit cultural i el turístic, provocant que els museus es converteixin en un producte més a ser ofert dins l'oferta turística d'un indret.

L'estudi que es presenta pretèn fer una valoració global de quin és el paper que tenen els museus de les Illes Balears dins els circuits turístics existents i si la seva presència en aquests és significativa o si, pel contrari, passa desapercebuda. Per fer aquesta valoració s'ha fet una revisió de quines són les iniciatives que es duen a terme des dels museus i des d'altres àmbits per tal de fomentar l'àmbit museístic entorn a l'oferta de turisme cultural que existeix a les Illes Balears.

Paraules clau: museus, turisme cultural, oferta turística.

Abstracts

Museums are one of the main cultural centers of any country, not only for the conservation and research work they carry out, but also because of the diffusion made of its historical-artistic heritage. This last feature mentioned is conducted among the local population, but it can also be conducted among foreign visitors, tourists. This is the point where culture and tourism are joined, causing museums to become another product to be offered within a tourism site.

The study presented aims to make an overall assessment of the role of museums in the Balearic Islands tour and if their presence in such tour is significant or, on the contrary, goes unnoticed.

For this assessment, the initiatives carried out from the museums and other areas have been reviewed, initiatives with the purpose to promote the area around the museum cultural tourism attractions that exist in the Islands.

Keywords: museumscultural tourism, tourism offer.

1. El turisme cultural. El cas de les Illes Balears

El turisme cultural comporta una relació del turista que visita un territori que no és el seu, amb la cultura que en aquest s'hi ha produït o es produeix o que s'hi ha succeït o s'hi succeeix. A partir d'aquesta acceptació bàsica, són diverses les diferenciacions que els estudiosos han fet entorn a aquest concepte. Quin és el vertader turista cultural? Existeix en el seu sentit estricte? És aquella persona que escull el seu destí i planifica el viatge mogut per la seva inquietud cultural? De fet, aquest tipus de turista seria el considerat estrictament cultural però hi ha un altre nivell: el turista que no es mou condicionat per les qüestions culturals del seu lloc de destí però que en té alguna aproximació, encara que de manera puntual. El primer tipus de turista és el menys freqüent, mentre que el segon és el majoritari.

En els darrers anys s'ha qüestionat aquesta separació simplista entre els turistes considerats estrictament culturals i aquells que no ho són al 100%. Donaire explica l'estudi que Ryan i Glendon van dur a terme analitzant les motivacions dels turistes anglesos. La conclusió que obtingueren fou que a l'hora d'escollir un destí no només es tenen en compte les aspiracions culturals, sinó que es produeix una combinació de diferents factors que es poden englobar en quatre grans grups: el desig de socialització, el de coneixement, el de descans i la realització personal. Tanmateix, és veritat que la majoria d'estudis que pretenen diferenciar al turista cultural del que no ho és, ho fan bàsicament a partir de dos factors: el de la motivació cultural i el de la profunditat de l'experiència.

Sigui com sigui, des dels seus orígens, l'home s'ha desplaçat del seu lloc natal cap a altres indrets que li són desconeguts amb la intenció de descobrir altres cultures i societats. Pausanias ofereix ja a meitat del segle II a.c. deu llibres en els quals descriu un circuit per Grècia i fa una descripció dels monuments i pintors més importants de l'època. Un dels viatges més antics és aquell que es fa per motius religiosos. Ja ho feien els grecs per acudir als santuaris més importants i amb els cristians s'accentuarà més aquest tipus de turisme primitiu amb les peregrinacions no només a Terra Santa, sinó a altres indrets, moguts sobretot per la devoció a les relíquies, destacant en el cas espanyol la ciutat de Santiago de Compostela.

Durant el Renaixement, i degut al gran interès que despertà l'època grecoromana, els viatges per descobrir els seus monuments i santuaris foren els protagonistes. Però quan realment aquest tipus de visites es començaren a generalitzar entre la burgesia i fins i tot a sistematitzar-se, fou arrel dels grans descobriments arqueològics i la institució dels primers museus a partir del segle XVIII.

A partir del segle XIX, el lligam entre turisme i patrimoni serà encara més estret. La proliferació dels museus i l'obertura de visites a grans monuments i espais naturals faran que sorgeixen conceptes com el de viatge organitzat, creat per Thomas Cook. Serà durant el segle XX quan es desenvolupi el turisme de masses i el patrimoni es comenci a considerar de manera conscient un agent econòmic més dintre de la societat occidental, consolidant-se durant els anys 80 el binomi turisme-cultural.

En els darrers anys s'ha produït un creixement en la demanda del turisme cultural i sembla que va a l'alça. Això es deu, en part, a una sèrie de circumstàncies, com l'increment del temps de lleure de la societat i el convertiment del turisme en una activitat de masses. Actualment, el percentatge de població que pot accedir a la realització d'un viatge

és elevat i no es redueix a una sola elit social. Al mateix temps, també s'ha produït una democratització de la cultura i la societat la té més a l'abast. Aquests dos factors, sumats a un increment dels nivells d'estudis dels ciutadans, fan que la demanda de turisme cultural sigui de cada vegada més alta però a més a més, provoquen que el perfil del turista cultural sigui molt diferent al que s'ha definit tradicionalment .

L'increment de la demanda cultural i la diversificació d'aquest àmbit, han provocat que sorgeixen noves formes de turisme alternatiu durant el segle xx, com a rebuig del turisme de masses. Hernández fa una classificació amb alguns dels nous models entre els quals inclou: el turisme ecològic, el turisme cultural, el turisme temàtic i actiu i el turisme individualitzat enfront de l'estàndard. Malgrat tots ells tenen un distintiu que els diferencia, també tenen característiques comunes i estan lligats a uns mateixos conceptes que els converteixen en formes de turisme alternatiu, com per exemple, que tots ells estableixen una relació amb la cultura del territori visitat, ja sigui a un nivell cultural alt o a través del descobriment i coneixement de la història local i les tradicions.

En l'àmbit de les Illes Balears, tot i que segueix predominant el model de sol i platja, durant els darrers anys s'ha intentat diversificar l'oferta turística, i actualment es dediquen importants esforços des de diferents àmbits per aconseguir introduir altres models de turisme complementaris. Aquest objectiu es manifest en els darrers plans de turisme elaborats per la Conselleria de Turisme i Esports del Govern de les Illes i gestionat per l'Agència de Turisme de les Illes Balears (ATB): el Pla Integral de Turisme 2012-2015 i el Pla Integral de Turisme 2015-2015.

En aquests plans es presenten dades sobre l'activitat turística i s'estableixen una sèrie d'objectius, els quals giren al voltant d'un concepte: el turisme responsable, és a dir, un model turístic que permeti una satisfacció tant als visitants com a la població local i que no tingui conseqüències negatives ni amb l'entorn natural ni amb el patrimoni. Amb aquesta idea s'intenta crear un nou model turístic que proporcioni a les Illes una imatge i producte de qualitat.

Es defensa un turisme sostenible a partir de la diferenciació d'un sèrie de productes relacionats amb els cinc grups següents: esport, oci, art i cultura, negocis i salut i benestar. En el cas de la cultura, es cita quins són els principals atractius que presenta cada illa i que ha d'ésser integrats dins el model turístic. En aquest sentit, tal i com afirma Richards, és important adonar-se'n que el concepte de cultura ha canviat durant les darreres dècades perquè actualment aquest no només s'identifica amb uns producte d'alta gamma, com poden representar els museus o les galeries d'art, sinó que la cultura com a producte turístic és també pròxim a manifestacions de la cultural popular i tradicional de les societats, tant les produïdes en el passat com en el temps present

A més, una de les tendències de mercat que marca el Pla 2015-2015, és l'increment de la recerca d'experiències diversificades amb un gran component emocional que proporcionin un plaer centrat en la raça humana, l'ètica i sostenibilitat. Els turistes cerquen viure experiències úniques en el territori que visiten, com aprendre la seva gastronomia, i no només tastar-la, o practicar l'esport tradicional, i per això es pot afirmar que actualment el turisme cultural és una activitat en auge a les Illes Balears. De fet, l'exclusió de la cultura dins l'entramat turístic de cada cop es menor. Segons Richards, s'està produint una major diversificació en l'oferta i per això ha florit el turisme literari, el gastronòmic, l'arquitectònic o el religiós i/o espiritual, entre d'altres.

2. Museus i turisme cultural

El concepte de museu ha evolucionat durant les darreres dècades ja que les seves funcions s'han vist incrementades i redefinides. Segons la darrera definició donada per l'International Council of Museums (ICOM) durant el XXII Conferència General a Viena de l'any 2007, un museu és

«una institución permanente, sin fines de lucro, al servicio de la sociedad y abierta al público, que adquiere, conserva, estudia, expone y difunde el patrimonio material e inmaterial de la humanidad con fines de estudio, educación y recreo».²¹⁰

Els museus formen part de l'oci i del temps de lleure de la societat, fins al punt de què aquesta és una de les funcions a les que es presta més atenció, i per aquest motiu s'han produït una sèrie de canvis dins els centres museístics. Per una part, ha canviat molt la manera de presentar el discurs museogràfic, el qual usa recursos variats per tal de resultar més atractiu al visitant. Així mateix, es tenen en compte nous conceptes museològics per crear centres integrats dins la societat que els acull i despertar així el seu interès, arribant també al públic estranger.

El fet de què els museus siguin concebuts com a espais on es pot conèixer la cultura i societat en la que es troben i, per tant, receptors dels turistes interessants en aquestes aspectes, han provat que actualment aquests siguin concebuts com a elements identitaris de la nació que representen. En moltes ocasions els governs aprofiten les possibilitats que ofereixen els museus per convertir-los en vertaders símbols identitaris i que aquests siguin reconeguts no només dins les seves fronteres sinó a nivell internacional.

Els museus són uns dels principals equipaments culturals a ser inclosos dins l'oferta turística d'un territori, per donar-lo a conèixer, però també per proporcionar una variada oferta turística cultural. De fet, segons Richards, el sector on es constata un major augment de públic estranger és el dels museus i monuments.

2.1. Els museus de les Illes Balears. Marc administratiu i legal

L'àmbit museístic de les Balears ha estat analitzat en poques ocasions, de fet, allò que predominen són guies en les que s'ofereix informació sobre els museus, però no han estat concebuts des d'un punt de vista estrictament analític. Sens dubte, aquest és el primer pas per poder establir quina és l'estat de la qüestió al respecte i quins són els punts forts i febles. L'objectiu que es persegueix en aquest article és definir la situació dels centres museístics de les Balears, i comprovar quines estratègies o accions es duen a terme per tal de formar part de l'oferta turística cultural.

Però abans de parlar concretament de l'oferta museística, cal fer algunes consideracions prèvies en quan al marc administratiu i legal, ja d'aquests dos se'n deriven mesures i situacions que afecten directament als museus i que condicionen, en part, el panorama museístic balear.

Des d'un punt de vista legal, és la Llei 9/2006, de 17 de juliol, de reforma de Llei 4/2003, de 26 de març de museus de les Illes Balears, la que regula aquest àmbit. Entre d'altres, aquest document estableix quines característiques ha de tenir un museu i una col·lecció museogràfica per ser considerades com a tal. En relació a això, s'oferia un termini de sis anys, a partir de

²¹⁰ <http://icom.museum/la-vision/definicion-del-museo/L/1>, 10/03/2015, 11:33h

l'entrada en vigor de la llei, durant el qual tots els centres i col·leccions s'havien d'adaptar a la normativa que s'exigia. Els requisits demanats, pels museus, són:

- Tenir un pla director.
- El bé moble en el que s'emplaça ha de reunir unes condicions adients per a la col·lecció que haurà de conservar i exposar, així com també haurà d'adaptar-se al pla museogràfic.
- El pressupost i personal suficient per al seu funcionament.
- El personal del museu ha de complir amb les tasques de direcció, conservació i manteniment.
- El fons ha d'estar inventariat.
- Disposar d'un fons accessible per a la investigació, consulta, difusió i ensenyament al públic.
- Un horari de visita al públic.
- Mesures de seguretat adequades.
- Ha de dur a terme activitats didàctiques i de difusió.
- Cal realitzar uns estatuts i normes de govern i organització.
- Disposar d'un pla anual d'activitats.

Pel que fa a les col·leccions, han d'assegurar una exposició ordenada i permanent del seu fons, el qual ha d'estar inventariat així com també tenir unes mesures de seguretat adequades i un horari fixe d'obertura al públic.

Després d'haver realitzat un anàlisi de la situació dels centres de Mallorca, i també de Menorca i Eivissa i Formentera, es pot afirmar que el 90% dels museus, segons la llei, no es poden reconèixer com a tal. Els problemes que predominen són la manca de recursos i, en conseqüència, la difícil, per no dir quasi impossible, adequació a la normativa establerta. La categoria de col·lecció museogràfica és més assequible i és a la qual molts dels centres es podrien acollir, degut a un menor nombre de requisits. D'aquest fet el que se'n derivaria és un àmbit museístic en el que existirien un petit nombre de museus, i una majoritària existència de col·leccions museogràfiques.

Per una altra banda, cal tenir en conte que el reglament de reconeixement i registre de museus no fou aprovat fins l'any 2013, quan els consells comencen a disposar de la competència per fer reglaments gràcies a la reforma de l'Estatut d'Autonomia (2007). Fins aleshores, cap museu ni col·lecció va poder tramitar el seu ingrés al registre, havent-hi un buit legal durant tots aquests anys.

Pel que a l'illa d'Eivissa, Formentera i Menorca, encara no s'han aprovat els reglaments de reconeixement i registre de museus, per tant, encara no es possible iniciar els tràmits legals per obtenir el reconeixement legal de museu o col·lecció museogràfica.

El reglament referent als museus de Mallorca concreta quins són els requisits que han de complir els museus i col·leccions de l'illa i quins són els passos a seguir per a la seva inscripció en el registre, cosa que els permet, entre d'altres, optar a percebre ajudes del consell insular a les quals no es pot accedir si no hi formen part. A dia d'avui, són dos els expedients que s'han presentat a la secció de museus i belles arts del Consell de Mallorca. Aquests estan a punt de ser aprovats i es tracta del Museu Sa Bassa Blanca. Fundació Yannick i Ben Jakober i la col·lecció de la Cel·la de Frédéric Chopin y George Sand, cel·la número 4 de la Real Cartoixa de Valldemossa. A part d'aquests dos, hi ha altres dos expedients més en tràmits, el des Baluard. Museu d'Art Modern i Contemporani de Palma i la col·lecció museogràfica dels Calderers a Sant Joan. Per tant, la realitat a hores d'ara és que encara no hi ha cap centre registrat, tot i que pròximament s'hi inscriuran aquests quatre esmentats. L'escassa tramitació d'expedients bé mereixeria una reflexió sobre el per què d'aquesta situació, i malgrat aquest no és el moment per fer-la, si es considera oportú esmentar que actualment no existeix cap línia d'ajudes per l'adaptació al reglament de museus i col·leccions museogràfiques, cosa que dificulta encara més la seva regularització.

Per una altra banda, la llei de museus, en el seu títol III, crea, dins l'àmbit de cada illa, les xarxes insulars de museus amb l'objectiu de prestar un servei públic ordenat i educatiu. D'aquestes xarxes en poden formar part els museus de titularitat pública com privada i, entre d'altres, s'estableix que podran beneficiar-se de les ajudes i subvencions dels consells insulars, formar part dels circuits d'exposicions temporals, rebre ajuda en la producció de material de difusió i aquell dedicat a la promoció de la cultural dins la societat no només local sinó també turística, entrant a formar part de les xarxes de difusió que les institucions duguin a terme en l'àmbit del turisme.

Per poder formar part de les xarxes els centres han d'estar inscrits al registre de museus i col·leccions museogràfiques. En el document de creació de la xarxa de museus de Mallorca, de l'any 2002, es descriu la situació museística indicant la inexistència de grans institucions museístiques, la manca d'especialització dels museus i la manca d'una cultura de museu, i també es destaca «La intervenció feble i el pes nul dels museus en els àmbits de l'educació, el lleure i el turisme».²¹¹ Es parla també del turisme cultural en el moment d'enumerar els objectius de la xarxa, entre els quals s'hi troba: «Contribuir al plantejament dels museus com a importants recursos per al desenvolupament del turisme cultural».²¹²

El Consell de Mallorca disposa de la Secció de Museus i Belles Arts, encarregada de gestionar tots els tràmits que marquen la documentació comentada fins ara. Cal dir que actualment aquesta secció no disposa de cap guia o butlletí de museus i col·leccions de Mallorca per tal de poder fer-ne difusió en les oficines d'informació turística o en altres punts estratègics de l'illa. El que s'ofereix en les oficines és un llistat d'alguns centres amb les seves dades de contacte, però sense afegir cap altra informació, a part de la que proporcionen els fulletons que els museus elaboren.

Tenint en compte les premisses esmentades, sorgeixen moltes qüestions entorn a les quals reflexionar: és adient la llei de museus i els reglaments en vigor? S'adapten i tenen en compte la realitat museística de les Balears? Suposen una ajuda o més bé un entrebanc? És possible obtenir un sector museístic de qualitat a la disposició de la població local però també dels turistes?

²¹¹ Document de creació de la Xarxa de Museus de Mallorca (aprovat pel Consell Executiu del Consell de Mallorca el 22 de juliol de 2002), pàg. 7.

²¹² Document de creació de la Xarxa de Museus de Mallorca (aprovat pel Consell Executiu del Consell de Mallorca el 22 de juliol de 2002), pàg. 9.

La situació museística que impera a les Balears fa necessari una revisió de les mesures legislatives vigents però sobretot, caldria establir uns mecanismes i estratègies per ajudar a millorar els museus balears.

2.2. La realitat museística de les Balears

De la situació administrativa explicada en el punt anterior se'n deriva el fet de no poder comptar amb un llistat «oficial» dels centres museístics de les Illes Balears. Això suposa un problema a l'hora d'analitzar els equipaments culturals que formen part d'aquest àmbit. Per poder extreure conclusions, en aquest estudi s'ha optat per tenir en compte aquells centres que actualment es denominen museus, tant aquells que romanen oberts com els que estan tancats. S'ha seguit aquest criteri ja que l'objectiu es poder oferir una visió completa de quins són els equipaments museístics existents a les Illes Balears i valorar quin és el paper que desenvolupen de cara al turisme cultural. Per illes, s'han comptabilitzat un de total de 61 centres a Mallorca, 14 a Menorca, 12 a Eivissa, 1 a Formentera i 1 a Cabrera.

Mallorca

1. Can Alcover Espai de Cultura de Palma
2. Can Marquès de Palma
3. Museu d'Història de la Ciutat i Col·lecció Despuig d'Escultura de Palma
4. Es Baluard. Museu d'Art Contemporani de Palma
5. Museu del Far de Porto Pí de Palma
6. Fundació Pilar i Joan Miró de Palma
7. Museu Bíblic i Museu de Ciències el Seminari de Palma
8. Museu de la Catedral de Palma
9. Museu Diocesà de Palma
10. Museu Fundació Juan March de Palma
11. Museu Històric Militar del Castell de Sant Carles de Palma
12. Museu de Mallorca de Palma (actualment tancat)
13. Museu de pepes antigues de Palma
14. Museu de la Porcíncula Palma
15. Museu Krekovic de Palma
16. Palau March Museu de Palma
17. Museu de l'Esport de Palma
18. Museu de la jugueta de Palma
19. La Casa Museu de Robert Grave de Deià
20. Can Prunera. Museu Modernista de Sóller
21. La Cartoixa de Valldemossa i el Museu Municipal de Pollença
22. Cel.la de Frédéric Chopin i George Sand a la Cartoixa de Valldemossa
23. Casa Museu Dionís Bennàssar de Pollença
24. Exposició de Miró i Picasso al Tren de Sóller
25. Museu de Ciències Naturals de Sóller
26. Museu de Sóller
27. Museu de la Mar de Sóller (actualment tancat)

28. Fundació Coll Bardolet de Valldemossa
29. Fundació Martí Vicens de Pollença
30. La Granja d'Esporles
31. Museu Arqueològic de Deià
32. Museu de Pollença
33. Museu de Lluc
34. Museu Arxiduc Lluís Salvador de Son Marroig de Deià
35. Miramar de Valldemossa
36. Museu monogràfic de Pol·lència
37. Museu Sa Bassa Blanca. Fundació Yannick i Ben Jakober d'Alcúdia
38. Museu de l'Educació d'Inca
39. Can Planes. Museu d'Art Contemporani de Sa Pobla
40. Fundació Casa Museu Llorenç Villalonga, Pare Ginard i Blai Bonet de Binissalem
41. Museu del Fang de Marratxí
42. Centre d'Interpretació de s'Albufera d'Alcúdia
43. Casa Museu Els Calderers de Sant Joan
44. Centre d'Interpretació de Son Real de Santa Margalida
45. Museu Arqueològic de Son Fornés de Montuïri
46. Museu del Vidre Gordiola d'Algaida
47. Casa Museu del Pare Ginard de Sant Joan
48. Museu de Ciències Naturals de Costitx
49. Museu i fons artístic de Porreres
50. Casa Museu de Fra Juníper Serra de Petra
51. Museu del Convent de Sor Francinaina Cirer de Sencelles
52. Museu del Santuari de Cura
53. Museu de Manacor
54. Molí de'n Fraret de Manacor
55. Fundació Museu Regional d'Artà
56. Museu de la Llata. Castell de Capdepera
57. Fundació Museu Cosme Bauçà de Felanitx (actualment tancat)
58. Fundació Aina Maria Lliteras de Can Cardaix d'Artà
59. Museu Etnogràfic de Muro
60. Museu dels Molins
61. Centre d'Interpretació del poblat talaiòtic de S'Illot.

Menorca

1. Col·lecció museogràfica del Convent i Claustre de Sant Agustí de Ciutadella (Museu Diocesà)
2. Centre Artesanal des Mercadal
3. Museu Militar de Menorca des Castell
4. Ecomuseu del Cap de Cavalleria des Mercadal
5. Museu de Menorca a Maó
6. Museu d'Història Natural de l'Ateneu de Maó
7. Museu etnològic el Molí de Dalt de Sant Lluís
8. Museu etnològic de sa Farinera de s'Arangí des Mercadal
9. Museu etnològic del Formatge de Menorca a Ferreries
10. Museu Hernández Sanz - Hernández Mora de Maó

11. Museu municipal de Ciutadella
12. Museu funerari al cementeri de Maó
13. Col·lecció museogràfica de Ciències Naturals Carreras
Torrent de Ferreries
14. Col·lecció mèdica-biològica Hospital de l'Illa del Rei

Eivissa i Formentera

1. Centre d'Interpretació Madina Yabisa a Eivissa
2. Centre d'Interpretació des Amunts de Sant Joan de Labritja
3. Centre d'Interpretació de Santa Eulàlia del Riu Can Planetes
4. Museu d'Art Contemporani d'Eivissa
5. Museu monogràfic i necròpolis del Puig dels Molins d'Eivissa
6. Museu Diocesà de Santa Maria d'Eivissa i Formentera
7. Museu Puget a Eivissa
8. Museu d'Etnografia d'Eivissa
9. Museu d'Arqueologia d'Eivissa i Formentera
10. Museu Barrau
11. Museu d'Etnografia de Formentera
12. Museu del Trull de ca n'Andreu de Santa Eulàlia des Riu
13. Can Ros. Museu d'etnografia de Santa Eulàlia des Riu

Cabrera

Museu Es Celler

Allò que deixen constatar ràpidament aquests llistats, és la varietat de tipologies existents, les quals es podrien classificar en les següents categories: art modern i contemporani, etnografia i vida balear, marítims i militars, literatura, art i vida religiosos, història, arqueologia i ciències naturals. A cada una d'elles hi pertanyen els següents nombres de museus a cada illa:

	Art modern i contemporani	Etnografia i vida balear	Literatura	Ciències Naturals	Militars i marítims	Història	Art i vida religiosos	Arqueologia
Mallorca	17	15	4	3	3	6	7	6
Menorca	1	5	0	4	1	1	1	1
Eivissa	3	4	0	0	0	0	1	4
Formentera	0	1	0	0	0	0	0	0
Cabrera	0	1	0	0	0	0	0	0
Total museus	21	26	4	7	4	7	9	11
Percentatge que representen	23,00%	29,00%	4,50%	7,90%	4,50%	7,90%	10,00%	12,00%

Taula1. Nombre de museus per categories.²¹³ Elaboració pròpia

²¹³ Cada museu ha estat inclòs dins una categoria depenent del material predominant en el seu fons.

Una altra de les mancances existents a l'hora de poder realitzar un estudi sobre l'àmbit museístic és la manca de xifres de visitants dels museus i d'estudis de públic. Actualment no existeix cap programa o qüestionari emprat de manera unitària per tots els centres museístics de les Balears. Les úniques dades disponibles són aquelles recollides pels propis museus els quals solen dur a terme un recompte general del seus visitants. A més, cal tenir observat que hi ha museus que s'insereixen dins monuments històrics, com el de la seu de Palma o el Museu d'Història de la Ciutat, i per això les xifres de visitants d'aquests centres no es poden obtenir amb claredat ja que no es diferencia l'entrada al museu a la del monument. Això el que provoca és una situació de confusió en quan als museus més visitats.

També caldria obtenir altre tipus d'informació sobre els usuaris dels museus, com el seu país de procedència, la seva edat, professió, població on resideix durant la seva estada a l'illa, si venen sols, en grup o família, a quines hores es rep un major nombre de visites, si reclamen una visita guiada i en quins idiomes o si fan ús de les instal·lacions del museus. Aquestes i d'altres qüestions ajudarien a tenir una idea clara de quin tipus de públic tenen els centres i poder dissenyar una oferta en funció d'aquest.

Per aconseguir-ho, es podria realitzar un qüestionari en el qual es contemplin els aspectes que es volen conèixer i intentar que una quantitat considerable de gent el respongui. Es podrien establir estratègies diferents per obtenir les respostes; passar el qüestionari a l'hora de comprar l'entrada, sempre procurant que aquest no sigui un sistema engorronidor i cansat pel visitant; fer-ho a les instal·lacions d'esbarjo del museu, en llocs estratègic, deixar-ho a disposició de qui ho vulgui respondre en els punts d'informació turística o oferir-lo de manera digitalitzada i que qualsevol visitant ho pugui emplenar en el moment que ho desitgi.

Evidentment, totes aquestes fórmules haurien d'ésser provades per constatar si els resultats obtinguts són profitosos i proporcionen dades interessants. Segurament, el tipus de formulari i sistema usat per fer-ho, no seria igual d'ídoni per a tots els centres, però allò més convenient seria crear un únic sistema per tots els museus de les Balears. Allò que s'aconseguiria serien unes dades unitàries i uns indicatius uniformes sobre els visitants.

3. Museus i turisme cultural. Iniciatives existents

La inclusió de la cultura en l'oferta turística de les Balears és una tendència *in crescendo*, motiu pel qual en l'actualitat existeixen una sèrie d'actuacions i iniciatives portades a terme per entitats públiques i privades, i destinades a fomentar el turisme cultural. Aquestes actuacions poden ser individuals, és a dir, sorgides d'una sola entitat o centre, o col·lectives, les quals engloben la participació de diversos entitats i àmbits.

Pel que fa a les individuals, es poden concretar en aquelles que són dissenyades i impulsades pels propis museus. En aquest sentit, predominen les guies i visites guiades en diferents idiomes. En ocasions s'empren també àudioguies, com en el cas de la catedral de Mallorca i el seu respectiu museu, en el qual es duen a terme altres activitats, però aquestes no es refereixen només al museu catedralici, sinó que s'inclouen dins el programa d'activitats de la Seu, com concerts d'òrgan a hores puntes o visites especials per a grups.

En aquesta mateixa línia s'han d'incloure les activitats impulsades pel Castell de Bellver, on es localitza el Museu d'Història de la Ciutat i la col·lecció d'escultura clàssica del cardenal

Despuig, les quals s'han de tenir en compte dins una programació general elaborada entorn al monument del Castell de Bellver. En aquest sentit, es té en compte al públic estranger, tant en el material de difusió com en el tipus d'activitats que s'hi realitzen. Durant l'any 2013 es van renovar els fulletons d'informació que s'ofereixen als visitants i actualment estan disponibles en vuit idiomes. Es fan també visites guiades en diverses llengües: castellà, anglès, alemany i francès i existeix una aplicació guia per a l'*Smartphone*.

A part de les visites guiades, en el Castell es celebren altres esdeveniments i activitats que acullen a públic estranger, sobretot el resident a Mallorca. El programa educatiu que s'ofereix està disponible en anglès i fan cicles de cine i de música dirigits al sector de població no local. Bàsicament, en aquestes activitats hi participen estrangers que resideixen temporal o permanentment a l'illa.

El Castell de Bellver constitueix un punt d'interès patrimonial per si sol molt important, i es pot considerar que la visita al Museu d'Història de la Ciutat que en ell s'hi troba queda en segon pla. Respecte a això, caldria fer un anàlisi de la situació per intentar millorar el posicionament d'aquest museu dins la ciutat. Un museu d'història hauria de ser un centre de referència i podria convertir-se en una atracció turística interessant per a tota aquella persona que visiti Palma i vulgui conèixer la seva història. El discurs museogràfic del Museu d'Història de la Ciutat necessiten una revisió per tal d'ésser millorada i modernitzada, i tenir així una infraestructura amb unes condicions adients per presentar-la com a un punt d'interès dins Palma. A més, aquest podria ser el nucli central d'una xarxa conjunta dels museus d'història que es troben arreu de Mallorca.

Una altra buïta que existeix actualment dins l'oferta museística de la ciutat de Palma és el Museu de Mallorca, gestionat pel Govern de les Illes Balears i de titularitat estatal. Aquest museu conté algunes de les col·leccions més importants de les Balears, com el fons de l'antic Museu Provincial de la Lonja, el de la Societat Arqueològica Lul·liana, col·leccions arqueològiques i d'altres que són donacions de particulars, amb peces de rellevància. La seva seu oficial és un palau del segle XVII declarat BIC i conegut com Palau de la *Gran Cristiana* o Palau Desbrull.

Actualment, tant l'edifici com el palau romanen tancats degut a una reforma integral del museu iniciada l'any 2009. La primera fase, ja conclouida, ha consistit en l'adequació de l'edifici com a espai museístic i una segona fase, en procés a dia d'avui, és l'ordenació del fons i la preparació dels programes museogràfics i museològics.

El Museu de Mallorca hauria de convertir-se en un dels centres de referència de Palma i de tota l'illa. La reforma actual cal ser aprofitada per obtenir no només un edifici i discurs millors, sinó també una intencionalitat i repercussió àmplies, i per crear unes iniciatives dirigides a obtenir una oferta museística destacada per omplir el buit que ha provocat a la ciutat durant tots aquests anys.

Hi ha centres dins la ciutat de Palma que duen a terme una activitat concreta respecte al turisme cultural, com Es Baluard. Museu d'Art Modern i Contemporani, inaugurat l'any 2004. El seu departament de màrqueting duu a terme tot una difusió dedicada específicament al públic turista. Es treballa sobretot en el contacte directe amb infraestructures turístiques com els hotels, o les agències de viatges, els punts d'informació, les institucions públiques dedicades al turisme o també algunes de privades. Aquestes relacions són bastant freqüents ja sigui a través de reunions o convenis puntuals o jornades i seminaris en els quals coincideixen els responsables del museu i els professionals del turisme. En ocasions el personal del propi museu ha participat a fires específiques sobre turisme cultural o turisme de luxe.

A part de la tasca de promoció i difusió, Es Baluard ofereix diferents recursos per fomentar les visites, com l'Advantage Special Card, una targeta que ofereix un descompte especial pels clients dels hotels on es reparteixen. L'any 2011 la imatge d'aquesta targeta es va renovar per tal de fer-la més fresca i moderna. Les reduccions de preu es fan també en altres empreses, com les agències de viatges.

Per la seva part, la Fundació Pilar i Joan Miró, treballa directament amb les entitats que es dediquen al turisme, com la Conselleria de Turisme, la Federació d'Hotelers, la regidoria de Turisme de l'Ajuntament de Palma, la Fundació Palma 365 i altres empreses com hotels, revistes especialitzades o *websites*. Aquests contactes es mantenen des del departament de difusió de la fundació, creador de la publicitat i responsable de dur a terme totes les tasques que tenen com a objectiu donar a conèixer el centre, ja sigui a través dels mitjans de comunicació o de fires turístiques a les quals hi acudeix de la mà del Govern de les Illes. Aquestes relacions no es mantenen de forma periòdica sinó només en les ocasions que es programen activitats conjuntes, ja que no existeix un treball constant entre ambdues parts.

Existeixen també iniciatives dissenyades per entitats públiques que inclouen l'impuls de diferents àmbits, entre ells el museístic. Una de les que cal assenyalar és la targeta PalmaPass, creada per l'Ajuntament de Palma i posada en marxa durant el darrer trimestre de l'any 2014. Aquest era una de les mancances turístiques més destacables dins la ciutat de Palma: la manca d'una oferta turística conjunta. Aquesta targeta ofereix un preu únic, 34€ per a 48 hores i 41€ per 72 hores, per poder gaudir de múltiples i variats serveis dins la capital de Mallorca, com el transport públic, descomptes en restaurant i altres establiments, una guia en 6 idiomes diferents, mapes i l'entrada gratuïta o amb descompte a una gran quantitat de monuments i també espais culturals, entre els quals s'inclouen un total d'11 museus: el Castell de Bellver i Museu d'Història de la Ciutat, la Catedral de Mallorca i el Museu Catedralici, Es Baluard, la Fundació Bartolomé March, la Fundació Pilar i Joan Miró, Museu de la Jugueta, el Museu Diocesà, Fundació Joan March, Museu d'art espanyol i contemporani, Museu dels Molins, Museu Històric-militar de Sant Carles i el Museu Krekovic.

Per la seva part, el Consell de Mallorca difon altres productes que poden ser inclosos dins l'oferta turística cultural de l'illa. Un exemple és el conjunt de rutes anomenat *L'altra Mallorca*, el qual es pot obtenir a la pàgina web del consell amb quatre idiomes (català, castellà, anglès i alemany). Són un total de nou guies: ruta dels espais naturals protegits, ruta del tren, ruta de les festes i les tradicions populars, ruta dels talaiots, ruta dels santuaris, ermites i castells, ruta de l'art, ruta dels patis de Palma, ruta del Modernisme i ruta de les artesanies. Dins aquestes es fa referència a alguns museus, dels quals se'n deixa les dades de contacte i localització i l'horari d'obertura.

Fora de la ciutat de Palma, una de les més importants iniciatives recents ha estat la declaració per part de la UNESCO de la Serra de Tramuntana patrimoni de la Humanitat. Dins aquesta proposta es promocionen, a través de la pàgina web,²¹⁴ els museus que es troben en els municipis de la Serra: Ca n'Alluny, el museu de Robert Graves, el museu parroquial de Deià i l'arqueològic, el museu de Lluc, el museu de Son Marroig, La Granja d'Esporles, el museu de Pollença, el museu de Martí Vicenç, la casa museu Dionís Bennàssar, Can Prunera museu Modernista, Miramar, l'exposició de l'estació del tren de Sóller, el museu de Sóller, la Cartoixa de Valldemossa i la Fundació Coll Bardoleit. Cal dir però, que s'ofereix informació no actualitzada, ja que alguns d'aquests espais romanen actualment tancats al públic.

²¹⁴ www.serradetrabantana.net

S'estableixen també una sèrie de rutes, i una d'elles, la ruta literària de Valldemossa a Pollença, inclou la Cartoixa de Valldemossa, el Monestir de Miramar, Son Marroig i el Museu de Robert Graves a Ca n'Alluny. Per una altra part, però, dins la ruta del tren de Sóller no s'ha inclòs el Museu de Can Prunera. Així doncs, hi ha aspectes positius i d'altres que tal vegada caldria revisar.

Dins el marc de la Serra de Tramuntana, alguns centres museístics duen a terme activitats que fomenten, des de fa anys, el turisme cultural, com és el Festival Internacional de Música de Deià, celebrat des de l'any 1987 a Son Marroig, en el qual s'ofereixen concerts de música de cambra de la mà d'artistes internacionals. Fou fundat per Patrick Meadows i celebrat, normalment, els mesos de maig a setembre, és a dir, en els mesos de major presència turística a l'illa.

Aquest esdeveniment s'ha convertit en un dels més representatius de la Serra, juntament amb el Festival Chopin de Valldemossa, un dels més antics de Mallorca, present des de l'any 1930 gràcies al compositor mallorquí Joan Maria Thomàs, creador del festival. Actualment existeix l'Associació del Festival gràcies a la qual aquest es segueix celebrant, juntament amb l'ajuda econòmica del Govern de les Illes Balears, el Consell de Mallorca, l'Ajuntament de Valldemossa, la Reial Cartoixa, on tenen lloc els concerts. En les darreres edicions el festival s'ha celebrat el mes d'agost, en plena temporada turística.

Un altre centres que s'ha convertit en un punt de referència en quan a l'oferta cultural de Mallorca, és Can Prunera, Museu Modernista a Sóller, inaugurat l'any 2009, gràcies a la col·laboració de la Fundació Ferrocarril de Sóller, la Fundació d'Art Serra, l'Ajuntament de Sóller, el de Palma, el Govern de les Illes Balears i el Consell de Mallorca. De la seva activitat, en destaquen sobretot les exposicions temporals que es duen a terme, a part de la permanent, en la qual s'hi poden trobar obres d'artistes com Joan Miró, Toulouse-Lautrec o els catalans Santiago Russinyol i Joaquim Mir.

Una altra iniciatives a assenyalar és el Certamen Internacional d'Arts Plàstiques, organitzat pel Museu de Pollença. Aquest dóna suport a l'Art emergent i a les noves tendències, promovent-lo de cara no només al públic local sinó també al turístic. De fet, l'exposició de les obres que es presenten al certamen té lloc els mesos d'estiu, de juny a setembre. Una dada interessant és que les úniques empreses privades que hi participen són dos hotels de la zona, per tant, la cooperació entre infraestructures turístiques i culturals, en aquest cas es produeix

Es pot comprovar com l'art contemporani a Mallorca és un dels àmbits amb més possibilitats a l'hora de fomentar el turisme cultural a l'illa. D'aquest potencial ja n'és conscient la Conselleria de Turisme i Esports del Govern de les Illes Balears, la qual ha organitzat en dues ocasions, durant els anys 2013 i 2014, el Fòrum de Turisme i Art Contemporani a les Illes Balears, celebrat al Caixa Fòrum de Palma. Aquesta iniciativa sorgeix arrel del Pla Integral de Turisme de les Illes, en el qual es contempla el turisme cultural com un recurs a fomentar per crear un model turístic diferents i alternatiu i complementari al de sol i platja.

Aquests fòrum compten amb la participació de gestors culturals, directors de museus, galeristes i artistes, per tal de posar en comú experiències i observacions que ajudin a fomentar aquest tipus d'art com a un recurs més dins l'àmbit turístic cultural. Els objectius concrets que es persegueixen són: fomentar nous segments turístics de mercats que atreguin a nous públics, posicionar les Illes Balears com un referent de les principals manifestacions artístiques contemporànies, crear una nova oferta turística basada en la cooperació del sector privat i públic i en un sistema sostenible que permeti un desenvolupament local territorial, augmentar el grau de

coneixement del turisme cultural i fomentar-lo i reconèixer la tasca realitzada pels professionals d'aquest sector en la promoció turística de les Balears.

Actualment també s'ha treballat i es treballa per dinamitzar el Santuari de Lluç, un dels punts de referència de Mallorca. Entre d'altres, s'ha col·locat un centre de recepció de visitants, s'ha habilitat una zona d'aparcament en el santuari, així com s'han millorat les instal·lacions destinades als visitants, com els dormitoris i la piscina. Altres parts del santuari han estat senyalitzades i museïtzades, així com també s'ha condicionat el jardí botànic per a les visites. Pel que fa al museu, la visita a aquest està inclosa dins el preu de l'aparcament del recinte. La gestió que en aquest emplaçament s'està realitzant és un bon exemple de com poder dinamitzar i incloure dins l'oferta turística, zones o llocs de l'illa que amb el temps han perdut importància o no n'han guanyada, respecte al nombre de visites.

Cal destacar també el Museu monogràfic de Pol·lència, el qual forma part de la Xarxa Arqueotur, un projecte de caràcter internacional impulsat per professionals de l'àmbit arqueològic però també turístic. Aquesta xarxa està coordinada per la Universitat de Barcelona i la xarxa IBERTUR, formada per professionals que es preocupen de la gestió del patrimoni cultural. Arqueotur ofereix informació sobre els jaciments però també sobre els museus i centres d'interpretació que hi estan associats, a part d'informar sobre una sèrie de rutes i itineraris, i festivals i esdeveniments, tots ells relacionats amb el món de l'arqueologia. A més a més, a la seva web²¹⁵ es pot trobar també informació sobre lloc on dormir, agències de viatges o negocis.

El Museu Arqueològic de Son Fornés, a Montuïri, també forma part d'Arqueotur. A més, disposa d'una ruta dissenyada juntament amb l'Ajuntament de Montuïri que permet als visitants conèixer no només el museu, sinó també el jaciment, un celler i una casa antiga.

Són interessants també les propostes de la Fundació Casa Museu Llorenç Villalonga, Casa Ginard i Blai Bonet, la qual té la intenció de donar a conèixer Mallorca com un lloc ric en tradició literària baix el lema *Mallorca, paisatge cultural*. Entre d'altres, s'ofereixen visites guiades en diferents idiomes i la museografia i la web proporcionen tota la informació en diverses llengües. Amb aquest projecte es difon també, conjuntament amb el consell de Mallorca, la *Denominació d'Origen Binissalem Mallorca*, atorgada a finals de 1990. Des de llavors, a part del vi, aquest denominació agrupa els principals atractius del municipi de Binissalem, des de la gastronomia, el paisatge, l'art o l'arquitectura. És per això que la Fundació Casa Museu duu a terme una promoció per donar-se a conèixer directament als tour-operadors, els qual són convidats en ocasions puntuals per conèixer les instal·lacions i activitats del centre.

La Fundació també forma part d'Espais Escrits. Xarxa Patrimoni Literari Català, una associació fundada l'any 2005 amb el suport de la Institució de les Lletres Catalanes orientada a difondre les entitats que la formen. Un programa d'aquesta xarxa és el Catàleg de Rutes Literàries, amb les quals es volen donar a conèixer els autors catalans i relacionar-los, al mateix temps, amb un territori concret amb el qual hi tingueren algun tipus de vincle. A la seva web²¹⁶ hi ha un cercador que permet obtenir les rutes literàries per comarques, autors o entitats. A part d'una descripció de l'itinerari, s'informa també de la distància, temps, de la disponibilitat de guiatge, horaris i tarifes.

²¹⁵ www.arqueotur.org

²¹⁶ <http://www.espaisescrits.cat>

El projecte principal d'aquesta xarxa és el Mapa Literari, amb el qual es vol conjugar els autors i les seves obres amb els recursos que els nous mitjançant informàtics ofereixen. Així doncs, permet fer un recorregut per les diferents parts del planeta que han estat esmentades pels autors catalans, i es poden llegir els fragments de les obres que li fan referència, en moltes ocasions acompanyats de fotografia.

Per acabar amb l'illa de Mallorca, es interessant parlar de la iniciativa *Artà Sorprèn*, englobada dins el Pla d'Acció pel Desenvolupament del Turisme Actiu a Artà. Curiosament aquesta engloba la Fundació Aina Maria Lliteras, on s'exposa obra de l'artista artanenca a part de dur a terme altres activitats culturals lligades a la pintura o a la música. Però no s'inclou un dels museus més antics de Mallorca, la Fundació Museu Regional d'Artà, ubicat en la mateixa plaça que l'anterior fundació esmentada.

Referent a l'illa de Menorca, les iniciatives desenvolupades pels museus entorn al turisme cultural són realment escasses. La majoria d'ells es dediquen només al públic local i la relació més estreta que guarden amb l'àmbit turístic és la seva inclusió dins la Xarxa Monumental de Menorca, com és el cas del Museu Municipal de Ciutadella, el Molí de Dalt de Sant Lluís, la Farinera de s'Arangí, el Museu de Menorca, el Diocesà, el Militar l'Ecomuseu del Cap de Cavalleria i l'Hernández Mora. La xarxa ofereix informació bàsica sobre els centres i monuments que hi formen part, la seva ubicació, història, temàtica i contacte, amb diversos idiomes (català, castellà, anglès, alemany i italià).

Les conseqüències de formar part d'aquesta xarxa són, per una part, un increment de la publicitat dels museus en les webs dedicades a promocionar el turisme a Menorca, l'edició de fulletons amb l'oferta cultural de l'illa, la creació d'una imatge corporativa i la senyalització de tots els equipaments cultural amb aquesta nova imatge.

És interessant destacar l'oferta de l'Ecomuseu de Cavalleria, el qual rep els visitants de Cavalleria i els informa del patrimoni natural i cultural de la zona, però també duu a terme excavacions arqueològiques entorn a les quals ofereix cursos o programades de formació que van dirigides no només als residents sinó també a gent provinent de fora. L'estiu del 2012 es va dur a terme l'escola d'arqueologia marítima, que consistia en un curs en el qual es duia a terme una prospecció subaquàtica així com s'ensenyava, tant a nivell teòric com pràctic, les tècniques d'enginyeria naval i tècniques per a la restauració d'un vaixell. Allò que resulta interessant és que aquests cursos s'oferien en forma de paquets en els quals hi estava inclòs la realització dels curs, l'allotjament en una residència estudiantil de Ciutadella, el transport, les menjades, excursions per l'illa, el material necessari i l'assegurança. És un tipus de turisme més especialitzat que permetria oferir el patrimoni historicoartístic de l'illa des d'una altra vessant.

Per la seva part, el Consell de Menorca ha elaborat un total de set rutes entre les quals s'inclou una museística en la qual s'oferix informació dels següents museus: museu municipal de Ciutadella, col·lecció etnològica del Moli de Dalt, el museu Militar, el museu de Menorca, la col·lecció de ciències naturals Carreras Torrent, col·lecció Hernández Sanz - Hernández Mora, la col·lecció mèdico-biològica Hospital de l'Illa del Rei, la col·lecció del convent i claustre de Sant Agustí i el Centre Artesanal des Mercadal.

La iniciativa actual més rellevant que s'està duent a terme a l'illa és la presentació de la candidatura de la Menorca Talaiòtica dins la qual s'inclouen el Museu Bastió de Sa Font de Ciutadella, el Museu Diocesà i el Museu de Menorca.

A Eivissa la declaració de Dalt Vila Patrimoni de la Humanitat inclou alguns dels museus més importants de l'illa, concretament el museu arqueològic, el museu Puget, el centre d'interpretació Madina Yabisa i el d'Art Contemporani, reinaugurat durant l'any 2012. El centre d'interpretació del Puig dels Molins no s'esmenta de manera específica ja que només es fa referència a la necròpoli.

Una altra de les accions dutes a terme entorn a la declaració de la UNESCO, fou la creació d'un «museu a l'aire lliure», a partir de l'any 2003 i de la mà de l'Ajuntament de la ciutat. Aquest consisteix amb el disseny d'una sèrie de recorreguts per Dalt Vila amb un mobiliari adequat i una senyalització concreta que també inclou els centre d'interpretació de Medina Yabisa, reobert durant l'any 2012, i dos baluards, el de Sant Pere i Sant Jaume.

4. Conclusions: els punts forts i els febles de l'àmbit museístic balear

A partir de les observacions fetes durant l'estudi es poden establir una sèrie de punts forts i febles del panorama museístic balear, els quals poden ser útils a l'hora de dur a terme accions dins aquest àmbit.

Per una part, una de les qüestions que calen ser resoltes amb la màxima promptitud possible és la qüestió legal i administrativa. Existeix un buit legal per la manca dels reglaments necessaris tant a les Illes Pitiüses com a Menorca, i a Mallorca aquest tràmit està en una fase inicial. A més, les exigències derivades de les entitats públiques són qüestionables ja que semblen estar dissenyades d'esquena a la realitat museística de les Illes Balears, la qual està formada per casos molt diversos. De fet, es podria afirmar que l'àmbit museístic no està preparat per poder comportar una oferta cultural de qualitat. És veritat que hi ha alguns museus dels quals s'obtenen resultats satisfactoris, però en general el panorama és bastant millorable. S'haurien d'establir mecanismes per poder incentivar la millora de les infraestructures i serveis museístics.

Aquesta situació administrativa i legal provoca situacions contràries a la inclusió dels museus dins l'oferta turística cultural. Per una banda, no existeix una informació unificada i actualitzada dels centres museístics en els diferents plataformes per fer-ne difusió, ja siguin guies o fulletons informatius o les pàgines web dels departament de cultura dels ajuntament i dels consells. De fet, durant l'estudi, s'han localitzat diverses pàgines web en les que la informació no era correcta o no estava actualitzada. És molt necessari elaborar una informació correcta, dur-la al dia i difondre-la no només a nivell local, sinó també nacional i internacional.

Per una altra part, i malgrat existeixi una intenció per incloure els museus i la cultura en general dins els circuits turístics, no predomina la col·laboració entre els diferents àmbits, és a dir, el turístic i el cultural. Els professionals i representats d'aquests no tenen assumit un treball de col·laboració i coordinació per aconseguir uns objectius comuns.

Aquest aspecte s'hauria de treballar també des dels propis museus, els quals haurien d'assumir tasques dirigides a fomentar la seva participació en l'oferta turística. Un bon exemple de feina coordinada ho trobem a Catalunya, amb la creació de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural (ACPC), creada en la Llei 7/2011 de mesures fiscals i financeres amb la finalitat de gestionar el patrimoni cultural català i donar suport a les activitats del departament enca-

rregat d'aquest àmbit. Dins l'ACPC hi ha un programa dedicat a Turisme i Patrimoni, dirigit a potenciar la marca Catalunya des d'un punt de vista cultural. Una de les iniciatives en quan a treball cooperatiu que es va dur a terme fou un estudi que contemplava el patrimoni cultural des d'un punt de vista turístic, mitjançant el qual es va voler comprovar quins són els clústers que podien funcionar com a producte a oferir dins el turisme cultural de Catalunya. Els directors d'aquest estudi foren professionals de l'Institut Superior d'Estudis Turístics de la Universitat de Girona. L'objectiu era constatar quins són els elements i equipaments culturals que tenen una major importància en la promoció turística de la cultura catalana.

En aquest sentit, part dels museus de les Balears contemplen el turista com un públic potencial i a tenir en compte, tot i que les iniciatives impulsades des dels centres per fomentar aquest tipus de visites, no són massa nombroses. Hi ha una mancança de propostes que podrien ajudar a crear un model turístic complementari al de sol i platja ja que l'oferta cultural en relació amb els museus es basa en la seva inclusió dins rutes temàtiques guiades, a excepció d'alguns centres que realitzen el seu propi programa d'activitats, tot i que normalment dirigides sempre a un públic local.

Per una altra part, per poder elaborar un producte derivat dels museus i adient pel públic que els visita o per aquell que està en potència de fer-ho, és molt important tenir dades que ens ajudin a conèixer quina és la demanda actual respecte a aquestes centres. Aquesta és una de les mancances més importants que s'han pogut detectar no només a la ciutat de Palma, sinó també a la resta d'illes: la manca d'estudis de públic. Hi ha alguns museus que sí realitzen aquesta tasca, però la majoria tenen només un recompte general i a cops aproximat del nombre de visitants que tenen reben. Comptar amb aquestes xifres és imprescindible per comprovar si la difusió dels centres és efectiva, quins són els que més i els que menys interessen, quina tipologia de museus rep més visitants, a quines part de l'illa hi ha una major aflluència, etc.

A part d'això, també cal treballar per conèixer dades concretes com el lloc de procedència del visitants, la seva edat, professió, població on resideix durant la seva estada a l'illa, si venen sols, en grup o família, a quines hores es rep un major nombre de visites, si reclamen una visita guiada i en quins idiomes o si fan ús de les instal·lacions del museus. Aquestes i d'altres qüestions ajudarien a tenir una idea clara de quin tipus de públic tenen els centres i poder dissenyar una oferta en funció d'aquest.

Per aconseguir-ho, no cal posar en marxa un complex sistema de recompte. Simplement es podria realitzar un qüestionari en el qual es contemplessin els aspectes que es volen conèixer i intentar que una quantitat considerable de gent contesti a les preguntes. Es poden establir estratègies diferents per obtenir les respostes, com passar el qüestionari a l'hora de comprar l'entrada, sempre procurant que aquest no sigui un sistema engorronidor i cansat pel visitant; fer-ho a les instal·lacions d'esbarjo del museu, en llocs estratègics, deixar-ho a disposició de qui ho vulgui respondre en els punts d'informació turística o oferir-lo de manera digitalitzada i que qualsevol visitant ho pugui emplenar en el moment que ho desitgi.

Evidentment, totes aquestes fórmules han d'ésser provades per constatar si els resultats que donen són profitosos i proporcionen dades interessants. Segurament, el tipus de formulari i sistema usat per fer-ho no serà igual d'idoni per a tots els centres, però allò més convenient seria crear un únic sistema per tots els museus de les Balears. Així s'aconseguirien serien unes dades obtingudes de la mateixa manera i que, per tant, oferirien indicatius uniformes de les dades sobre els museus.

Actualment, aquest sistema no existeix, i cada centre realitza la comptabilitat dels seus visitants de manera lliure. Per aquest motiu, a l'hora d'establir quins són els centres més visitats o la mitja de visitants dels museus balears es fa molt difícil poder-ho concretar.

Però no tots són aspectes negatius. De fet, cal esmentar el més important: la voluntat que dels museus es té per treballar de cara al turisme cultural. En un estudi realitzat durant l'any 2009 dins aquest mateix àmbit, es va poder comprovar que aquesta voluntat no existia en la majoria de centres museístics, però en aquest nou estudi s'ha pogut detectar el canvi de tendència. A dia d'avui, la majoria dels museus balears intenten, dins les seves possibilitats, habilitar el seu centre dins l'oferta turística del territori on es troben. Aquesta és, sens dubte, la primera passa per començar a dibuixar una realitat museística adaptada i inclosa dins els circuits turístics.

Malgrat la varietat i el desordre de les col·leccions i centres que formen l'àmbit museístic, sobretot el de Mallorca, aquesta circumstància podria resultar un punt fort. L'elevat nombre de centres i la seves diverses col·leccions permeten tenir una oferta museística variada mitjançant la qual es poden donar a conèixer i treballar la cultura i història balears en un sentit ampli. Abans cal però, sistematitzar, ordenar i modernitzar totes aquestes col·leccions i centres.

De fet, aquesta és una tasca que s'hauria de plantejar de manera seriosa per part de l'administració pública. L'estudi, classificació i sistematització de l'àmbit museístic permetria establir una sèrie de categories mitjançant les quals poder dur a terme accions de millora. També seria convenient la creació de xarxes dins les quals es podrien englobar els museus de la mateixa categoria, i establir un museu central des del qual en sortís la coordinació de tota la xarxa.

A part del treball que es fa des dels museus per crear uns productes adients i atractius al turistes, cal qualificar de positives totes les iniciatives que engloben diversos àmbits, entre ells el museístic, i que ajuden a fer-ne difusió i fomentar-lo. Les declaracions de la UNESCO en són un exemple molt important, agafant sobretot com a referència la d'Eivissa. El treball i les mesures que d'aquesta declaració se n'han derivat han fet que el conjunt de Dalt Vila, amb els seus edificis, baluards i museus, sigui un referent a tenir en compte. Esperem que amb la declaració de la Serra de Tramuntana se'n puguin apreciar resultats similars, i que pròximament es puguin contemplar la possibilitat a l'illa de Menorca.

Per una altra part, cal destacar el pes que tenen dins l'àmbit museístic de Mallorca el conjunt de centres dedicats a l'art modern i contemporani, entre els quals s'inclourien, per exemple Es Baluard, la Fundació Miró, el Museu Fundació Juan March, la Fundació Bartolomé March, el museu Krekovic o el Caixa Fòrum de Palma, a part d'altres localitzats a la part forana que també estan dedicats a aquest etapa cronològica. Tota aquesta oferta, complementada amb les galeries d'art, fa que Palma pugui ser explotat-la turísticament des d'aquest punt de vista.

Hi ha altres circumstàncies que podrien ser incentivades per tal de donar més contingut a l'oferta turística cultural. Un exemple són els museus dedicats a l'art religiós, sobretot d'època medieval, com el Museu de la Catedral de Palma, el Museu Diocesà, el Museu Bíblic, el Museu de Mallorca o fins i tot els museus parroquials i alguns museus localitzats en convents. També les cases museus, algunes d'elles tan representatives com la de Juníper Serra, o la Fundació Casa Museu de Binissalem que inclou les de Llorenç Villalonga, Blai Bonet i la del pare Ginard. Tampoc cal deixar de banda la part etnogràfica, present de forma monogràfica en diversos museus de les illes, com el de Formentera, part del de la Porcíncula, el museu Cosme Bauçà de Felanitx, tancat degut a l'estat de conservació tant de l'edifici com de la col·lecció o el jove museu Molí d'en Fraret, inaugurat l'any 2011 i obert actualment a les visites gràcies al voluntariat dels amics del Museu de Manacor.

Per concloure, es pot afirmar que l'àmbit museístic balear presenta moltes oportunitats per poder ser inclosa dins l'oferta turística, malgrat que aquestes encara no han estat plantejades de forma seriosa. Cal que els diferents responsables, els de l'administració pública, tan de cultura com de turisme, i els gestors i/o propietaris dels museus, plantegin un pla d'actuació a mig i llarg termini per poder comptar amb una realitat museística variada, completa i adaptada al turisme, però sobretot, de qualitat.

Bibliografia

Ajuntament d'Eivissa. El model Turístic d'Eivissa. Debats i reflexions a l'entorn d'un municipi turístic. Papers del Pla, vol. 1. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa, 2008.

Ajuntament de Palma. Estatutos de la Fundación Turismo de Palma de Mallorca 365. Ajuntament de Palma, 2008. Disponible a: http://palmavirtual.palmademallorca.es/portal/PALMA/turismo/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_61862_1.pdf

Alcalde, G., Boya, J., Roigé, X. (ed.). The new museums of society: redefining models, redefining identities. The museums of society. [s.l.]: Publicacions de l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural, DL 2012.

Alomar, G. i Alomar, A. El patrimoni cultural de les Illes Balears. Idees per una política de defensa i protecció. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1994.

Arrieta, I. Museos y turismo: expectativas y realidades. Bilbao: Universidad del País Vasco, 2012. Disponible a:

http://www.ehu.es/argitalpenak/images/stories/libros_gratuitos_en_pdf/Humanidades/Museos,%20memoria%20y%20turismo.pdf

Carreras, C., González, F., Mancini, F., Morri, A., Pardo, J., Pérez, E., Sureda, J. Turisme cultural. Barcelona: FUOC, 2010.

Conselleria de Turisme, Govern de les Illes Balears i Institut d'Estudis Baleàrics. Islas Baleares. Naturaleza y Cultural. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics. (s.d.)

Delgado, E. L'art del turisme. Turisme i cultura : debats del Congrés de Turisme Cultural SITC (Saló Internacional del Turisme a Catalunya) Congrés de Turisme Cultural (1r: 2001 : Barcelona). Barcelona: Interarts, 2001 p. 101-108.

Donaire, J.A. Turisme cultural. Entre l'experiència i el ritual. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitella, 2008.

Conselleria de Turisme i Esports. Plan Integral de Turismo de las Islas Baleares 2012-2015. 2012. Disponible a: <http://www.caib.es/govern/archivo.do?id=1218528>

Conselleria de Turisme i Esports. Plan Integral de Turismo de las Islas Baleares 2015-2025. 2015. Disponible a: <http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2225484&codu=8&lang=ca>

- Fundació Es Baluard. Museu d'Art Moder i Contemporani. Memòria 2011. 2012. Disponible a: <http://www.esbaluard.org/content/files/uploads/files/Memoria%202011%20cat.pdf>
- Fernández, M. Turismo cultural y museos: oportunidades de desarrollo comunes. El caso de Cesis, Letonia. Museos y turismo: expectativas y realidades. Bilbao: Universidad del País Vasco, 2012. Disponible http://www.ehu.es/argitalpenak/images/stories/libros_gratuitos_en_pdf/Humanidades/Museos,%20memoria%20y%20turismo.pdf
- Fundació Joan Miró a Mallorca. Memòria '11. 2012. Disponible a http://miro.palmademallorca.es/documentos/D_286.pdf
- Icomos. Carta Internacional sobre Turismo Cultural. La Gestión del Turismo en los sitios de Patrimonio Significativo. 1999. Disponible a http://www.icomos.org/charters/tourism_sp.pdf
- Klein, R. Public Policies and Cultural Tourism: EU activities. Turisme i cultural. Debats del Congrés de Turisme Cultural. Barcelona: Interarts, 2001.
- Llei 4/2003 de 26 de març de museus de les Illes Balears. BOIB núm. 44 del 03-04-2003, p.15-23. Disponible a: <http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST-182ZI127591&id=127591>
- Llei 12/1998 de desembre del Patrimoni Històric de les Illes Balears.
- BOCAIB Núm. 165 del 29-12-1998, p. 19765 – 19779. Disponible a: <http://www.caib.es/sacmicrofront/>
- Llei 17/1990, de 2 de novembre. de museus. DOGC, núm. 1367, de 14.11.1990
- Melis, L., Busquets, S. i Vives, T. Museus de les Illes Balears. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 2009.
- Morro, A. i Sureda, J. El turisme cultural. Barcelona: UOC, 2009.
- Museu d'Etnografia d'Eivissa. Memòria d'activitats de 2011.
- Museu d'Etnografia d'Eivissa. Memòria d'activitats 2012.
- Reglament de reconeixement i registre de museus i col·leccions museogràfiques de Mallorca. Consell Insular de Mallorca, Departament de Vicepresidència de Cultura, Patrimoni i Esports. BOIB núm. 12 del 24 de gener de 2013, fascicle 17–Sec. III.- P. 3229 – 3235. Disponible a: <http://www.caib.es/eboibfront/ca/2013/8074/507956/aprovacio-definitiva-del-reglament-de-reconeixemen>
- Richards, G. ¿Nuevos caminos para el turismo cultural?. (s.d.). Disponible a: http://www.historia-antigua.es/pdf/articulos/nuevos_caminos_para_turismo_cultural.pdf
- Sastre, F. El turisme a la Mediterrània: el cas de les Illes Balears. XIII Jornades d'Estudis Històrics Locals El desenvolupament turístic a la Mediterrània durant el segle XX. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, 1994.

Tresserras, J. i Matamala, J.C. La gestión y el uso turístico de los museos: la experiencia de Barcelona. Museos y turismo: expectativas y realidades. Bilbao: Universidad del País Vasco, 2012. Disponible a:

http://www.ehu.es/argitalpenak/images/stories/libros_gratuitos_en_pdf/Humanidades/Museos,%20memoria%20y%20turismo.pdf

Tugores, F. i Planas, R. Introducción al patrimonio cultural. Asturias: Ediciones Trea, S.L, 2006.

Recursos digitals

- www.fomentmallorca.org
- www.caib.es
- <http://www.illesbalears.es/>
- <http://www.balearticislandstourism.info>
- <http://www.serradetrabantana.net/>
- <http://www.conselldemallorca.net>
- <http://www.infomallorca.net/>
- <http://www.mallorcamedieval.com>
- <http://www.palmademallorca.es>
- <http://balearsculturaltour.net/>
- <http://www.mallorcaweb.com/>
- <http://www.conselldeivissa.es>
- <http://www.eivissa.org/>
- <http://www.cime.es/>
- <http://www.ajciudadella.org/>
- <http://www.menorca.es/>
- <http://www.fundaciodesti.menorca.es/>
- <http://www.menorcamonumental.net/>
- <http://www.menorcabritanica.menorca.es>
- <http://www.menorca360.com/>
- <http://www.menorca360.com>
- <http://www.consellinsulardeformentera.cat/>
- <http://www.formentera.es/>
- <http://www.formenteratravel.com/>
- <http://www.fundacionbmarch.es>
- <http://www.manacor.org>
- <http://www.sonfornes.mallorca.museum>
- <http://www.artamallorca.travel>
- <http://www.catedraldemallorca.info>
- <http://www.museosdelaiglesia.es>
- <http://www.bisbatdemallorca.com>
- <http://www.esbaluard.org>
- <http://www.lacasaderobertraves.com>
- <http://canprunera.com/>
- <http://www.cartujadevalldemossa.com>
- <http://www.museudionisbennassar.com/>
- <http://www.costanord.es/>

- <http://www.museucienciesnaturals.org/>
- <http://www.fccollbarolet.org/>
- <http://www.lagranja.net/>
- www.lluc.net
- <http://www.sonmarroig.com/>
- <http://www.dimf.com/>
- <http://www.festivalchopin.com/>
- <http://artforumbaleares.es/>
- <http://www.ajpollenca.net/municipi/museu.html>
- <http://www.fundacionjakober.org/>
- <http://www.ajsapobla.net/espais/Planes/>
- <http://www.cmvillalonga.org/>
- <http://www.tarracoviva.com/>
- <http://www.arqueotur.org/>
- <http://www.binissalemdo.com/>
- <http://www.espaisescrits.cat>
- www.mapaliterari.cat
- <http://www.elscalderers.com>
- <http://www.sonfornes.mallorca.museum/>
- <http://www.gordiola.com>
- <http://www.museuciencies.com/>
- <http://www.porreres.cat/municipi/museu.ct.html>
- <http://www.ajpetra.net/municipi/llocsinteres/llocsinteres.ct.html>
- <http://www.santuaridecura.org>
- <http://www.manacor.org>
- <http://www.ajcapdepera.net/>
- <http://www.castellcapdepera.com/>
- <http://www.museomilitarmenorca.com>
- <http://www.ecomuseodecavalleria.com/>
- <http://www.amicsmuseumenorca.org/>
- <http://www.fortalesalamola.com/>
- <http://menorcatalaiotica.net/>